

PL: 2

M. T. R. COLLEGE, SURAT

Manuscripts Library

 No. ^{Ref.}
_{Ser.}

629

Title: *Nirukta-rithana*
Shatka

629

निरुक्त - उत्तर शतकम् by आर्यभट्ट
परिशिष्ट. DH

Nirukta - Uttara Shatka -		Title
परिशिष्ट.	Yaska.	Author
:	:	Editor
:	Daka 1656	Year, Vols.
:	:	Publisher
629	:	Remarks

शुत्तरपदस्य

नि. ३ श्रीगणेशायनमः हरिओ३म् ॥ ॥ अथेमाजीतिस्ततयइत्यावक्षतेपिवासंप्रत्ययएवस्यान्महाभाग्योद्वताया
 सोऽग्निमेवप्रथममाहत्वमग्नेद्वामिस्तमाशुशुक्षाणारितियथेतस्मिन्तस्तेनाहत्वदोनिमिष्वनेशइतिवस्मास्या
 यैषेइस्य १ नद्यावइंइतेशतंसक यदितइंइशतंइवःशतंभूमयःप्रतिमानाभिस्तुर्नत्वावजि न्तइत्तमपि
 सूर्यानद्यावापयिद्यावप्यभ्यश्रुतीतामित्यथैषादित्यस्य २ यदुदंशोवषाकपेसक यदुदंशोवषाकपेगहमं
 राजगमतकस्यपुल्वघोमः कसबकादीमृगामृगोमार्हर्गीतिकर्मपाः कमगदेशंजनयोपनः सर्वस्माद्यइं
 उत्तरस्मेतद्वमआदित्यमथैषादित्यरश्मानां ३ विहिसोतिरसक्षपसक व्यसक्षतहिप्रसवायनवैदं
 देवममंसतयेत्रामाद्यद्वषाकपिर्यईश्वरः पुष्टेषु पोषेषु भस्वरवाममसरवामदनसूवायेनः सरवायज्ञैः सेहति शिव
 वासर्वस्माद्यइंउत्तरस्मेतद्वमआदित्यमथैषाधिनोः ४ सृण्येवजर्भरीतुर्भरीसक सृण्येवेतिद्विविधा १

सृण्येवेतिभर्तृवहंतावत्तथाधिनोवापिभर्तृरोजर्भरीभर्तृरादित्यर्थस्त्पर्फीरित्प्रहंतारौ ॥ नैतोशेवतुर्भरी
 पर्फीकपा नितोशस्यापत्यंनैतोशंनैतोशेवतुर्भरी क्षिप्रहंतारौ ॥ उद्व्यजेवजेमनामदेरु ॥ उद्व्यजेवत्युदक
 जेवइवरलेसासमुद्रेचांद्रमसेवाजेमनेजयमनेजिमनामदेरु ॥ तामिजराय्वजंमरायु एतज्जरायुजंशरींशरद
 मजीर्णमथैषासोमस्य ५ तरत्समंदीधावतिसक ॥ तरतिसपापंसर्वमंदीयस्नोतिधावंतिगच्छत्यर्ध्वगतिं
 ॥ धारासुतस्याधमः ॥ धारयाभिप्लुतस्यसोमस्यमंत्रपूतस्यवाचास्तस्यथैषायरुस्य ६ चत्वारिंशृगात्र
 योजस्यपादासक ॥ चत्वारिंशृगेतिविदावाएतउक्ताबहस्त्रेधाबह्वेमंत्रब्राह्मणकल्पेईषभोरोखीतिशोरमण
 मस्यसवनक्रमेणसोमिर्द्युभिः सामभिर्यदेनमृग्भिः शंसोतियजुर्भिर्यजोतिसामभिरुक्तीतिमहोदेवरत्येष
 हिमहान्देवोयद्यहोमर्त्याआविवेशोतयेषहिमनुष्याणाआविशतियजमानायतस्योत्तराभ्यस्तानिबनाय ७

नि-३-१४ भूतिर्कुर्वतः क्षेत्ररुपेण कल्पते प्रतिभाति लिंगो महानात्मा तमो लिंगो विद्या प्रकाशा लिंगस्तमोऽपि निश्च
 यलिंग आकाशः १५ आकाशगुणराज आकाशादायुर्द्विगुणस्पर्शनिवा योज्योतिर्त्रिगुणं रूपेण ज्योतिष
 आपश्चतुर्गुणारसेनाद्ध्यः पृथिवी पंचगुणा गंधेन पृथिव्या भूतयाम स्थावरजंगमा स्नेहेतदहर्गुणसहस्रं जागर्ति
 तस्यांते सुषुप्त्यं गानि प्रत्याहरति भूतयामाः पृथिवी मपि यंति पृथिव्यप आपो ज्योतिषं ज्योतिर्वायुं वायुराका
 शमाकाशो मनो मनो विद्यां विद्यामहं तमात्मानं महानात्मा प्रतिभां प्रतिभा प्रकृतिं सास्वपिति युगसहस्रं रा
 त्रिस्त्रावितावहोरात्रा वज्रसंपरिवर्तते सका लसरेत इह भवति युगसहस्रपर्यंतमहर्षि ब्रह्मणो विदुरा त्रियुगस
 हस्रांतांते होरात्र विदो जना इति १७ तं परिवर्तमानमन्यो नु प्रवर्तते स्रष्टा स्रष्टा विभूक्तातिमात्रो ह्यपि तिग
 म्यते मभिध्यादरनिदं पावकं महाभूतेषु विरोधाकाशाद्वयोः प्राणश्च कृत्स्नश्च कर्तारं तेजसोऽयस्नेहं पृथिव्या

पुनः

व-

शिव
२

मूर्तिः पार्थिवस्त्वष्टौ गुणा विद्या त्रिन्मातृ तस्त्री पितृ तौ ऋत्विजा पुमज्ज्ञानः पितृ तस्त्वष्ट्रां सशोणितानि मातृ तौ
 नपानि मित्यष्टौ सौयं पुरुषः सर्वमयः सर्वरूपेण पिक्लपः १८ सपद्यतुरुध्यते तद्भवति पादि धर्मो निरुध्यते तद्देवो भवति
 पादि कानमनुरुध्यते तद्दत्तो भवति पादि काममनुरुध्यते संबवत इमां योनिं संस्थितिना इदमत्र मतं लेभ्यते संभवति
 लेभ्यते संभवति सा छेपितं शोणितानां मांसं मांसान्मेदे मिदमः स्नावा स्नात्रो रुन्धन्या ऋभ्यो मज्जा मज्जा तोरेतस्मादिदं यो
 नौरेतः सित्पुरुषः संभवति शुक्रातिरेके पुमान् भवति शोणितानां तिरेके स्त्री भवति द्वाभ्यां समेन नपुंसको भवति शुक्राभि
 नेन यमो भवति शुकशोणितसंयोगान्मातृ पितृ संयोगान्मतकथमिदं शरीरं संभवति सौम्यो भवत्येकरात्रोषितकल
 लं भवति पंचरात्राद्बुद्धः सप्तरात्राप्येति १९ सप्तरात्राद्बुद्धः पंचविंशतिरात्रस्त्विह ते ध्येने भवति मासमात्रात्काठिणो भ
 वति द्विमासाभ्यंतरे शितः संपद्यते मासत्रयेणाग्नीवाद्यादेशो मासवतुके पात्राद्यादेशः पंचमेमांसेन खरो मयादेशः ष

नि ३ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ ७८ ॥ ७९ ॥ ८० ॥ ८१ ॥ ८२ ॥ ८३ ॥ ८४ ॥ ८५ ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ ९० ॥ ९१ ॥ ९२ ॥ ९३ ॥ ९४ ॥ ९५ ॥ ९६ ॥ ९७ ॥ ९८ ॥ ९९ ॥ १०० ॥

५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ ७८ ॥ ७९ ॥ ८० ॥ ८१ ॥ ८२ ॥ ८३ ॥ ८४ ॥ ८५ ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ ९० ॥ ९१ ॥ ९२ ॥ ९३ ॥ ९४ ॥ ९५ ॥ ९६ ॥ ९७ ॥ ९८ ॥ ९९ ॥ १०० ॥

नि. ५. २२ वदंत्यक्षरब्रह्मणास्पतिमन्यक्षमाकमंतरमन्यदेवामंतरं बभूवेति नीहरेण प्रावृताः समसा जलप्यावास्तुतपउच्छशासः
 ६ प्राणं सूर्यं यंत्यथगाभिनः श्वरं त्यविह्वलः क्षैत्ररुमनुप्रवदंत्यथाहोविह्वलः क्षैत्ररुनुकल्पतेतस्यतपसासहप्रमादमे
 तयथाव्योभवति तेनासततीभिरेतेनसरव्यमिच्छेदेषाहिसरवाश्वैः संजानातिभूतं भवद्विष्यतिदिहताकस्माज्जायतेस
 रव्यः रवाकस्मात्सहतेसहभूतेन्द्रियैः शेरतेमहाभूतानिसेन्द्रियाणिप्रज्ञयाकर्मकारयतीतिनस्ययदापः प्रतिष्ठाशीलमुपशमआ
 २३ हंसः। घर्मः। यहः। वेनः। मेघः। रुमिः। विभुः। शंभुः। राभुः। वधकर्म। सोमः। भूतं। भुवने। भविष्यत्। आपः। महत्।
 योम। यशः। महः। त्वणाहं। स्वतीर्। सतीर्। सतीनां। गहनं। गभीरं। गद्वरं। अन्नं। हविः। सप्र। सदनं। सतं। योनिः। सतस्य
 योनिः। सत्यं। नीरं। हविः। रयिः। सत्। पूर्णं। सर्वं। अक्षितं। नाम॥ सदिः। उपः। पवित्रं। अमृतं। इडः। हेम। त्वः। सर्गाः। शंबरं। वि शिव
 स्मृतिः। बहिः।

६२
 यत्। व्योम। बहिः। धन्वः। अंतरिक्षं। आकाशं। आपः। पृथिवी। भूः। स्वयंभूः। अध्वा। पुष्करं। सगरः। समुद्रः। तपः। तेजः।
 सिंधुः। अर्णवः। नाभिः। वृक्षः। ऊर्ध्वः। तत्। यत्। किं। ब्रह्म। वरेण्यं। हंसः। आत्मा। भवति। वधंत्य। ज्ञानं। यद्वा हिष्य। शरीरं।
 अव्यं च संस्कुरुते। यहः। आत्मा। भवति। यदेनं तन्वतेथैतं महं तमात्मानमेतानि सूक्तान्येतसि चोनुप्रवदंति २४ सोमः
 पवते जनितामतीनां सक्। सोमः पवते सोमः सूर्यः प्रसवनाज्जनितामतीनां प्रकाशकर्मणामादिसरशमीनां देवोद्योत
 नकर्मणामादित्यरश्मीनां पृथिव्याः प्रथनकर्मणामादित्यरश्मीनां मिनिर्गतिकर्मणामादिसरशमीनां सूर्यस्वस्वीकर
 णाकर्मणामा० नाभिंद्रस्यैश्वर्यकर्मणामा० नाभिः। व्योम। अक्षिकर्मणामा० नाभित्यधिदैवतमथाध्यात्मसोम आत्मायेतस्य
 देवेन्द्रियाणां जनिनेत्यर्थः॥ अपि वा सर्वानि विभूतिभिर्विभूतत आत्मेत्यात्मानिमात्रे २५ ब्रह्मादेवानां पदवीः
 कवीनामृक॥ ब्रह्मादेवानां भित्येष हि ब्रह्मा भवति देवानां देवनकर्मणामादित्यरश्मीनां पदवीः कवीनां भित्येष हि पदवेति

नि ३ कवीनां कवीयमानानामादित्यरश्मीनामृषिर्विप्राणामित्येषहिंस्रिणोक्तवती विप्राणां व्यापनकर्मणामादित्यरश्मीनां
 माहिषोमृगाणामित्येहिमहान्भवति मृगाणां मार्गणकर्मणामा० नोश्येनो ग्राणां मितिश्येनमादित्यो भवति श्यायते गति
 कर्मणो ग्राणां दित्यो भवति ग्रायते स्नानकर्मणो यत एतस्मिंस्तिष्ठति स्वधितिर्वनानां मित्येषहिंस्रिणोक्तवती विप्राणां व्यापनकर्मणामादित्यरश्मीनां
 नानां वननकर्मणामा० नोसोमः पवित्रमत्येतिरेभानित्येषहिंस्रिणोक्तवती विप्राणां व्यापनकर्मणामादित्यरश्मीनां मित्येषहिंस्रिणोक्तवती विप्राणां व्यापनकर्मणामादित्यरश्मीनां
 धिदेवतमथाध्यात्मब्रह्मादेवानामित्ययमपि ब्रह्मा भवति देवानां देवनकर्मणामादित्यरश्मीनां मित्येषहिंस्रिणोक्तवती विप्राणां व्यापनकर्मणामादित्यरश्मीनां
 ना ३ वेत्ति कवीनां कवीयमानानामादित्यरश्मीनां मित्येषहिंस्रिणोक्तवती विप्राणां व्यापनकर्मणामादित्यरश्मीनां मित्येषहिंस्रिणोक्तवती विप्राणां व्यापनकर्मणामादित्यरश्मीनां
 माहिषोमृगाणामित्येहिमहान्भवति मृगाणां मार्गणकर्मणामादित्यरश्मीनां मित्येषहिंस्रिणोक्तवती विप्राणां व्यापनकर्मणामादित्यरश्मीनां
 निश्यायते इति न कर्मणो ग्राणां दित्याणि ग्रायते स्नानकर्मणो यत एतस्मिंस्तिष्ठति स्वधितिर्वनानां मित्येषहिंस्रिणोक्तवती विप्राणां व्यापनकर्मणामादित्यरश्मीनां

मि ४
 शिव
 ७

यंकर्माण्यात्मनि धत्ते वनानां वननकर्मणामादित्यरश्मीनां मित्येषहिंस्रिणोक्तवती विप्राणां व्यापनकर्मणामादित्यरश्मीनां
 मानोयमेवैतत्सर्वमनुभवत्यात्मगतिमावष्टे २५ तिस्रो वावर्इत्यतिप्रवीकृते क॥ नाद्रिग० पवित्र० दित्यो भवति सति त्वो
 वावर्इत्यत्युच्यते यजुषिसामान्यतस्यादित्यस्य कर्मणि ब्रह्मणो मतान्येष एवेतत्सर्वमक्षरमित्यधिदेवतमथाध्यात्मं वाद्रिरात्मा
 भवति सति त्वो वावर्इत्यतिप्रवीकृते क॥ नाद्रिग० पवित्र० दित्यो भवति सति त्वो
 निमावष्टे २० सोमंगो बोधेन वो वावर्इत्यतिप्रवीकृते क॥ नाद्रिग० पवित्र० दित्यो भवति सति त्वो
 यं मित्येषहिंस्रिणोक्तवती विप्राणां व्यापनकर्मणामादित्यरश्मीनां मित्येषहिंस्रिणोक्तवती विप्राणां व्यापनकर्मणामादित्यरश्मीनां
 मेवाकी ४ श्वत्रिभुवनं संनवंते तत एतस्मिन्नादित्यरश्मीनां मित्येषहिंस्रिणोक्तवती विप्राणां व्यापनकर्मणामादित्यरश्मीनां
 एवावश्यमानानि कामयमानान्यात्मानं यत्येवमेव सोमं विप्रा इन्द्रियाणि मितिभिः पृच्छमानानि कामयमानान्यात्मानं

नि-उ-२२ त्वेवमेवसोमः सुतः पूयते अज्यमान इमेवात्मा च स पूयश्च संनवंते तान्ये तस्मिन्नात्मनेकं भवन्तीत्यात्मगतिमावष्टे २८ अ
 कात्समुद्रः प्रथमे विधर्मैव ॥ अत्यक्रमीत्समुद्र आदित्यश्चमेव्यवने वर्षकर्मणा जनयन्त्रजा भुवनस्य राजा सर्वस्य राजा वृषा पवि
 त्रे अधिसानो आये बृहत्सो मोवा वृधे सुवान इंदुरित्याधिदेवतमथाध्यात्मं मत्पक्रमीत्समुद्र आत्मा पलेव्यवने ज्ञानकर्मणा
 जनयन्त्रजा भुवनस्य राजा सर्वस्य राजा वृषा पवित्रे अधिसानो आये बृहत्सो मोवा वृधे सुवान इंदुरित्यात्मगतिमावष्टे
 २९ महत्तत्सोमो महिषश्चकार सकृ ॥ महत्तत्सोमो महिषश्चकार पांयद्रूपो वृणीते देवानां धिपत्यमरधादिंद्रे परमा
 नभोजो जनयत्स्यैव्योतिरिदुरादित्य इंदुरात्मा ३० विधुं द्राणं समने बहूनाम् ॥ विधुं विधमन्नशीलं दद्राणं दमन
 शीलं सुवानं चंद्रयमैपलित्वा ह्यो गिरितिसद्यो भ्रियते सा देवाः समुदिते सधिदेवतमथाध्यात्मं विधुं विधमन्नशीलं दद्रा
 णं दमनशीलं सुवानं महोत्पलित्वात्मा गिरितिरात्रौ ध्रियते रात्रिः समुदितेत्यात्मगतिमावष्टे ३१ सार्कजानां सप्तथ शिव

माङ्गरेकजम्बुक ॥ सहजातानां षष्ठा मृषीणामादित्यश्चमेषां मिष्टानि वाकांता निवाकांता निवागता निवागता निवाम
 तानि वानता निवादिः महसं मोदते यत्रे तानि मत्तज्जषीणानि ज्योतीषितेभ्यः परा आदित्यस्तान्ये तस्मिन्नेकं भवन्तीत्याधिदेव
 तमथाध्यात्मं सहजातानां षष्ठा मिष्ट्याणामात्मा मत्तमस्तेषां मिष्टानि वाकांता निवाकांता निवागता निवामतानि वानता
 निवानेन महसं मोदते यत्रे तानि मत्तज्जषीणानीन्द्रियाण्येभ्यः परा आत्मा न्ये तस्मिन्नेकं भवन्तीत्यात्मगतिमावष्टे ३२ क्षि या ४
 यमतीति उमेपुंम आङ्गुल ॥ त्रियण्वेताः शब्दस्पर्शरूपसंगंधारिण्यस्ता अमुं पुंशेन निराहारप्राण इति पश्यक
 ष्टान् विजानात्यंधः कविर्यः पुत्रः सद्माजानातिपः सद्माजानातिपि तु धिता स हित्यात्मगतिमावष्टे ३३ सप्तार्ध
 गर्भा भुवनस्यैव तत्तक ॥ सप्तेतानां दित्यश्मीनयमादित्यो गिरितिमध्यस्थानो ध्वशदोयुत एभिस्त्रिंशति तानि धीति
 भिश्चमनसा च विपर्ययंति सर्वे भिक्के मीषं परिभुक् परिभवन्ति सर्वाणि कर्मणि वर्षकर्मणा सधिदेवतमथाध्यात्मं स

नि ३४ हेमानीद्विषाण्ययमात्मागिरातिमध्यस्थानोर्ध्वशब्दोयान्यस्मिन्निष्ठानिधितिभिश्चमनसावधिपर्यतिपरिभुवःपीरिभ
 वंतिसर्वाणिद्विषाणिहानकर्मणीत्यात्मगतिमावहे ३४ नविजानामिदेवेदमोमीत्यर्थसक॥ विजानान्बुद्धिमतःपुत्रःप
 रिवेदयतेयमादित्योयमात्मा ३५ अपां प्रोहतिस्वधयागभीतोश्च ॥ अपां वयतिप्रोचयति नहि स्वधयागभीतोमर्त्यआ
 दित्योमर्त्येनचंद्रमनसासहतौशम्यद्वाभिनोविश्वगाभिनोबहुगाभिनोवीर्यपश्यतां त्यादित्यं चंद्रमसमित्यधिदेवत
 मथाध्यात्ममपां वयतिप्रोचयतिस्वधयागभीतोमर्त्यआमर्त्येनमनसासहतौशम्यद्वाभिनोविश्वगाभिनोबहुगा
 भिनोवापश्यत्यात्मानमनमनस्त्यात्मगतिमावहे ३५ तदिदमभुवनेषु ज्येष्ठसक॥ तद्वीतिभूतेषुभुवनेषु ज्येष्ठमादि
 त्यंयतो जहउग्रस्त्वेषुनृमणादीनृमणाः सद्योजहानो निरिणातिशक्नोति रिणातिः प्रीतिकर्मादीपिकर्मावानुमदं
 तियंविश्वरूपाइत्यधिदेवतमथाध्यात्मतद्रवतिभूतेषुभुवनेषु ज्येष्ठमव्यक्ततपोजायतउग्रस्त्वेषुनृमणाः सद्यो शिव

जहानो निरिणातिशक्नोति रिणातिः प्रीतिकर्मादीपिकर्मावानुमदं तियं सर्वरूपाइत्यात्मगतिमावहे ३७ कोमद्य
 युक्ते धुरिणात्तस्य सक॥ कआदित्यो धुरिणा युक्ते रश्मी कर्मवतो भानुमतो दुराधर्षानसून्यमुनवंती शनिपुणवंति
 मयोभनिसुखभूनि यइमं संभृतं वेदकथं सजीवतीत्यधिदेवतमथाध्यात्मकआत्मा धुरिणा युक्ते इंद्रियाणिकर्मवतोभा
 नुमतो दुराधर्षानसून्यमुनवंती शनिपुणवंति मयोभनिसुखभूनि यइमं संभृतं वेदविरंजीवतीत्यात्मगतिमावहे ३८
 कईषतेनुःपतेकोविभायसक॥ कएवगच्छतिकोददातिकोविभेतिकोमंसतेसंतामिंद्रकलोकायापसायमहतेवनो
 रणायं रमणीयाय दर्शनीयाय ३९ कोमिनिमीहेहविषाघतेन सक॥ कआदित्यं पूरयति हविषाघतेन वसुवायजाता
 सत्तुभिर्ध्रुवमिति कस्मै देवा आवहानां पुहोमार्थान्कोमंसतेवीति होत्रः सुदेवकल्याणो देव इत्यधिदेवतमथाध्यात्मकआ
 त्मानं पूरयति हविषाघतेन वसुवायजाता सत्तुभिर्ध्रुवमिति कस्मै देवा आवहानां पुहोमार्थान्कोमंसतेवीति होत्रः सु

नि. ३. प्रहृक्कल्याणप्रहृष्ट्यात्मगतिमाचष्टे ४० त्वमंगप्रशंसिषोऽसक ॥ त्वमंगप्रशंसीद्वः शविष्मत्यनत्वदन्येति मध्यम्यातावापा
 १० कथितावाजेतावासुखधितोर्वेदब्रवीमि ते वः कृतिस्तु ४१ हंसः शुचिषद्वस्तंतिरिष्टसधोतोवीदपदतिथिर्दुरीपासत
 सक्त ॥ हंस इति हंसाः सूर्यरश्मयः परमात्मा परं ज्योतिः पृथिवी व्याप्तेति व्याप्तं सर्वव्याप्तं वननकर्मणानभ्यासेनादित्यमंडलेनेति
 त्ययतीति लोको त्ययतीति हंसं त्ययतीति हंसाः परमहंसाः परमात्मा सूर्यरश्मिः प्रभृत्तुगभीरवसतीति विभिर्वसतीति वारिश्म
 र्वसतीति वारिश्म र्वसतीति वाक्स्वर्णरेताः पूषागभीरिभेति रिभंतावनकुटिलानिकुटंता रिभंतांतीरिक्षावरत्पथांतीरिक्षाच
 र्दिति दिविभुविजमनं वा सुभानुः सप्रभृते होनादित्यस्य गताभवत्याथितिथिर्दुरीपासत्सर्वेदुरीपासद्वं सर्वे रसाविक
 र्षयति रश्मिर्विकर्षयति वक्त्रिर्विकर्षयति वननं भवत्यश्वगोजा अडिगोजा धारिडिगोजाः सर्वे गोजा सतजा बकुशब्दात्तवं
 तिभिर्गमेभिर्गमव्याप्तिभवत्येषा निर्वचनाय ४२ द्वास्तुष्णसिद्युजासखायेति सक्त ॥ द्वौ द्वौ प्रातिष्ठितौ स्मरुतौ धमे

शिव
 ९०

कर्तारौ दुष्कृतं पापं परिसारकमित्याचक्षते सुपर्णासिद्युजासखायेत्यात्मानंदुरात्मानं परमात्मानं प्रत्युत्तिष्ठति शरीर एव
 तज्जायते दक्षं रक्षशरीरं दक्षं पक्षौ प्रतिष्ठापयति तयोरन्युक्तान् मनश्च न न्यस्य नूपतां सलोकतामश्नुते य एवं वेदां
 न्नमनश्च न्नन्योऽभिवाकशतीत्यात्मगतिमाचष्टे ४३ आयाहीद्वपथिभिरीकितेभि सक्त ॥ आगमिष्यंति शक्रो देव
 तास्तान्त्रिभिस्तीर्थैः शक्रप्रतैरीकितेभिस्त्रिभिस्तीर्थैर्भिर्दुर्मिमनो यरुभागमग्नीषोमभागाविंदो जुषस्वत्
 ग्रामे वं मानुषयोगाकन्याभागां सर्तुके रसायदेवतास्तां कलुषानि शक्रं निदर्शनं ४४ विप्रं विप्रासो वसे सक्त ॥ विप्रं विप्रा
 दुर्वेदं सो वसे विद्वं विद्वतो वेदितव्यं विमलशरीरेण वायुना विप्रस्तु हृत्पद्मनिकयकृतमकारसंहितमुकारं पूरयेत्स्फुरन्तिल
 यंगतं विप्रं प्राणिपुं विदुमिहं विकसितं वदति तः प्रभं कर्तनकपद्मं मृतशरीरममृतजातं कृतममृतवावा मृतममृतं
 वदति ॥ अग्निं गीर्भो वामहे ॥ अग्निं संबोधयेदग्निः सर्वादेवता इति तस्योत्तराभ्यसे निर्वचनाय ४५ जाते वेदसे सु

नि. ३-१२ नवामसोममृक॥ जातवेदस इति जातवेदं सर्वसवरावरं हित्युत्पत्तिप्रलयन्यायेनाह्वाय सुनवामसोमीमिति प्रसवेनाभि
 ११ षवाय सोमं राजानममृतमरातीयतोयदार्थमिति स्मोति श्वेने निरुहाति दहति भस्मीकरोति सोमो ददीत्यर्थः सनः
 पर्वदति दुर्गादिषु दुर्गमनानिष्ठानानि नावेवामिंधुं यथा कश्चिदप्यधरो नावेवामिंधोस्य दनान् नदीजलदुर्गादहं
 रूतांतारयति दुर्गितात्यग्निरिति दुर्गिता निधारयति तस्यैषा पराभवति ४६ इदं तेन्याभिरसमानमद्विष्यः कश्चिदमिंधुं
 प्रवहति नद्यः॥ सर्पजोर्णमिव ब्रह्म च जहाति पापं संशिरस्कोभ्युपेत्य॥ इदं तेन्याभिरसमानमद्विष्यः कश्चिदमिंधुं यथा कश्चिदमिंधुं
 नद्यो वहति सर्पजोर्णमिव सर्पस्त्वचं त्यजति पापं त्यजंत्याप आग्निो जेह्वासा मेघा भवति ४७ अंबकं यजामहे शक्र॥
 १२ अंबको रुद्रः अंबकं यजामहे सुगंधिं सैव धिं सुष्टु गंधिं पुष्टिं वर्धनं पुष्टिं कारकमिषोर्वीरुकीमिव फलबंधनादरोध
 नान्मृत्याः सकाशां मुच्यस्व मां कृत्वा दित्येषां मतेरेषा पराभवति ४८ शतं जीवशरदो वर्धमानेति शक्र॥ शिव

गं

शिव
११

ना ३

॥ शतं जीवशरदो वर्धमान इत्यपि निगमो भवति शतमिति शतं दीर्घमायुर्मरुत एनावर्धयंति शतमेव शतात्मा
 नं भवति शतं न तं भवति शतमेव न तं भवति शतमिति शतं दीर्घमायुः ४९ मातेराधोमिमात ऊर्ध्वो वसोऽसू॥
 मावते धमा निमावते कदावनस रिषुः सर्वाणि प्रहृत्युपमानाय भनुष्य हितोयमादित्यो यमात्माथैतदनुप्रवह
 त्यथैतं महान्तमात्मानमेवर्गणः प्रवदति वैश्वकर्मेण देवानां नुवयं जानानां सदासीन्नो सदासीन्नदानीमिति व
 सैवात्मानिहोसो सैवा सर्वभूतजिह्वा ब्रह्मणः सारिष्टं सत्पतां सलोकतांगमपातिय एव देवमो ब्रह्मणे नमो
 महते भूतयिनमः पास्वराय नमो यास्काय ब्रह्मभुक् भूतमसीय ब्रह्मभुक् भूतमसीय ५० ॥ अथेमापद्यावो य
 दं चो विहिंसोतोः सृण्ये वतरत्स वतांश्चिं गस्वयं तस्य तारिवाग्दो अक्षर आदित्य इत्यक्षरं नक्षरं तिरुदात शेष
 व्याख्यातं देवतमग्निरस्मि जन्मना पश्यं गोपामाकाशगुणान् परिर्वर्तमानं स यद्यनुसृत्य तेष्टोत्तरमथ येहिंसा

नि. ५-१०

१३

॥ इति यास्क्येनैरुक्तं समाप्तं ॥

629

शिव

१३